

Взаємозв'язок особистісних рис з копінг-стратегіями в учасників операції об'єднаних сил

Марія Ярмольчик^{1 А}; Лілія Семененко^{2 В}; Юзеф Добровольський^{3 А};
Тетяна Побережець^{4 С}

^А Кафедра військової підготовки Національного авіаційного університету, вул. Медова 1, м. Київ, 03048, Україна

^В Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, пр-кт Повітрофлотський 28, м. Київ, 03049, Україна

^С Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут, 01011, м. Київ, вул. Московська, 45/1, Україна

Received: August 20, 2021 | Revised: August 25, 2021 | Accepted: August 31, 2021

DOI: 10.33445/sds.2021.11.4.12

Анотація

Мета статті полягає в дослідженні особливостей взаємозв'язку особистісних рис з копінг-стратегіями у військовослужбовців, які знаходяться на етапі декомпресії після виходу з зони бойових дій. Проаналізовано погляди дослідників на взаємозв'язки копінг-стратегій поведінки з рядом особистісних характеристик у військових. Представлено результати експериментального дослідження взаємозв'язків особистісних рис військовослужбовців з копінг-стратегіями. У дослідженні використано наступний діагностичний інструментарій: Опитувальник способів самоконтролю (адаптація методики WCQ) Р. Лазаруса і С. Фолкмана в адаптації Т. Крюкової, Е. Куфтяк, М. Замишляєвої; особистісний опитувальник "SACS" (С. Хобфол); п'ятифакторний опитувальник особистості; методика багатофакторного дослідження особистості Р. Кеттела; фрайбургський особистісний опитувальник. Для обробки емпіричних даних були застосовані такі методи: описова статистика та кореляційний аналіз. Дослідження було проведене з 150 військовослужбовцями Збройних Сил України під час проведення ними заходів декомпресії, після тривалого перебували в зоні проведення Операції Об'єднаних Сил. Визначено, що вибір копінг-стратегій поведінки детермінується особистісними характеристиками. Встановлено та проаналізовано взаємозв'язки між показниками копінг-стратегій та особистісними рисами: емоційною стабільністю та дипломатичністю, замкнутістю, невротичністю, роздратованістю, реактивною агресивністю, депресивністю, маскулінністю / фемінністю, комунікабельністю, довірливістю, дипломатичністю. Доведено використання копінг-стратегій військовослужбовцями під час декомпресії у взаємозв'язку з особистісними параметрами. Перебування в складних умовах безперечно вплинуло на психологічні особливості кожного військового. Отримані результати сприяють розробці програми розвитку особистісних детермінант вибору ефективних копінг-стратегій військовослужбовців на етапі декомпресії.

Ключові слова: копінг-стратегії, особистісні риси, військовослужбовці, стресова ситуація, стратегія поведінки.

Постановка проблеми

Військова психологія, на сьогоднішній день, має ряд завдань, які потребують вирішення, зокрема з'ясування особливостей взаємозв'язку особистісних рис військово-службовців та копінг-стратегій під час проходження декомпресії. Однак, відсутні концептуальні теоретичні розробки, чіткі базові поняття у галузі дослідження

¹ **Corresponding author:** аспірант, старший помічник начальника навчальної частини, e-mail: LinkinFan357@ukr.net, ORCID: 0000-0001-9917-0189

² старший викладач кафедри іноземних мов, e-mail: selin-ua@ukr.net, ORCID: 0000-0002-5628-3586

³ кандидат технічних наук, доцент, заступник начальника кафедри військової підготовки, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0002-1077-1402

⁴ старший науковий співробітник науково-дослідного відділу супроводження планування зв'язку та підготовки військ зв'язку, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0001-8007-8614

детермінації вибору відповідних копінгів з метою продуктивного подолання стресової ситуації та її наслідків.

Копінг (від англ. to cope – переборювати, долати, справлятися) – порівняно нове поняття в психології, що охоплює, однак, уже цілий напрям наукових досліджень. Копінг-стратегії представляють собою форми психологічного захисту, що спрямовані на управління наявними стресовими факторами, які виникають у вигляді відповіді на загрозу. Бойові дії характеризуються

постійними стресовими ситуаціями, які вимагають відповідних реакцій з боку кожного військовослужбовця, при цьому важливим аспектом є ефективне управління стресом за допомогою власних стратегій поведінки. Копінги базуються на індивідуальному досвіді та особистісних властивостях і характеристиках кожного військовослужбовця, що в комплексі визначають вибір копінг-стратегії (Billings A.G, 2013).

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Одним з головних дослідників копінг-стратегій є Р. Лазарус, який вказує, що копінг характеризується зусиллями та прагненнями індивіда, які спрямовані на вирішення проблем. При цьому ситуаційні вимоги активують адаптивні можливості (Lasarus R., 1984). С. Карвер описував, що психологічне призначення копінгів полягає в адаптації до вимог проблемної ситуації. При цьому, індивід має опанувати, ослабити або полегшити ситуацію. Н. Водоп'янова зазначає, що поняття копінг-стратегії поєднують в собі різноманітні форми активності людини задля подолання дезадаптації та стресових станів, воно охоплює всі види взаємодії суб'єкта із завданнями зовнішнього або внутрішнього характеру, з труднощами, які необхідно вирішити, уникнути, взяти під контроль або пом'якшити». Представник психоаналітичної школи, Н. Хайм висунув поняття копінг-стратегії в термінах его-динаміки, як одного з засобів психологічного захисту, що використовується для зняття напруги. Копінг-стратегії розглядаються як его-процеси, направлені на продуктивну адаптацію індивіда в складних умовах. Функціонування копінгу припускає включення системи адаптаційних процесів (когнітивних, моральних, соціальних та мотиваційних структур) (Tremolada M. 2016). С. Хобфол поділяє стратегії поведінки індивіда в напружених та складних умовах на дві групи: соціально-орієнтовані та загально-

поведінкові. Соціально-орієнтовані стратегії, в свою чергу, поділяються на: вступ у соціальний контакт, пошук соціальної підтримки у значимих інших, асертивні дії, а також асоціальні стратегії (демонстрація влади, задоволення своїх потреб за рахунок інших, агресія і маніпуляції). Загальноповедінкові стратегії можуть бути активними (імпульсивність, активність) та пасивними (обережність і уникнення). Таким чином, можна відзначити, що копінги є механізмом, що дозволяє опрацювати пережитий стрес, в тому числі бойовий. Зокрема, під час декомпресії здійснюється психологічне відновлення військовослужбовців, що є неможливим без використання копінг-стратегій.

Перші класифікації копінг стратегій представили також Р. Лазарус і С. Фолкман. Вони виділили такі види: направлення на проблему, на оцінку і на емоції (Lasarus R., Folkman S., 1984). Це базова структура, яка пізніше була доповнена Дж. Вейлантом. Вітчизняні психологи також розробили ряд класифікацій копінг-стратегій. Група вчених Т. Крюкова, Е. Куфтяк та М. Замишляєва, пропонує наступні види копінгів: конфронтаційний, дистанціювання, самоконтроль, прийняття відповідальності, втеча-уникнення, вирішення проблеми, планування, позитивна переоцінка. Психотерапевт Е. Расказова та кандидат психологічних наук Т. Гордєєва виділили два види копінгів: проблемно-орієнтовані

(направлені на переборення самого джерела стресу) і емоційно-орієнтовані (направлені на переборення емоційного збудження, що викликане стресом). Для військово-службовців важливим є вибір адаптивних варіантів копінг стратегій, оскільки психологічне навантаження дуже велике, стресових факторів безліч, що вимагає швидкого опрацювання негативного досвіду та активної позиції в ситуації нового стресу. Під час декомпресії вони мають за короткий термін впоратись з стресорами та максимально відновити психологічну рівновагу (Расказова Е. І., 2013).

За твердженням С. Д. Максименка, психічні явища, процеси, стани індивіда не є окремими елементами, а складають психологічну цілісність, що є складною, організованою міжфункціональною психологічною системою. Для того, щоб зрозуміти окремі її компоненти, необхідно знати структурно-динамічні закономірності особистості в цілому.

Максименко С. Д. зазначає, що особистість — це людина з розвиненими функціональними новоутвореннями, яка має свій унікальний і неповторний внутрішній світ, здатна до саморозвитку, самовизначення, саморегуляції в діяльності і та поведінці. Це людина із притаманними їй своєрідними розумовими, емоційними, вольовими та фізичними якостями, які матеріалізуються в продуктах її діяльності. Г. Олпорт у своїй концепції виводить поняття риси особистості, яку він вважав найбільш валідною одиницею аналізу для вивчення індивідуальності. Риси особистості — це нейропсихічна структура, здатна перетворювати безліч функціонально еквівалентних стимулів, а також стимулювати і спрямовувати еквівалентні форми поведінки. Таким чином, риса особистості —

схильність поводити себе подібним чином в широкому діапазоні ситуацій. Сукупність особистісних рис становлять підґрунтя при поведінці в стресових ситуаціях, а, отже, визначають і процес вибір необхідних копінг-стратегій.

Згідно наказу Генерального штабу Збройних Сил України №462 від 27 грудня 2018 року "Про затвердження Інструкції з організації психологічної декомпресії військовослужбовців Збройних Сил України", психологічна декомпресія — це комплекс психологічних та медико-психологічних заходів, які здійснюються після виведення військової частини (підрозділу) з району виконання завдань за призначенням для відновлення психофізіологічного стану та реадаптації військовослужбовців (Наказ №462, 2018). Тому важливо зробити акцент на тому, що під час заходів декомпресії головним аспектом є вибір продуктивних, ефективних копінг-стратегій військовослужбовцями, що сприятиме відновленню психологічного стану. Тут в дію вступають особистісні детермінанти, які зазнали суттєвих змін під час перебування в зоні бойових дій. У якості особистісних рис розглядаються такі характеристики: тривожність (особистісна та ситуаційна), самооцінка, локус контролю, агресія, агресивність, конфліктність, стиль саморегуляції поведінки, екстра/інтроверсія.

Варто відзначити, що в сучасній військовій психології активно досліджується вплив особистісних рис на копінг-стратегій військовослужбовців. Домінування особистісного параметру пов'язане з вибором відповідного копінгу та стратегію психологічного захисту і, навпаки, військовослужбовець з певною переважаючою копінг-стратегією має тенденцію до розвитку відповідної риси.

Постановка завдання

Мета статті — проаналізувати особливості взаємозв'язків особистісних рис та копінг-

стратегій військовослужбовців під час декомпресії.

Виклад основного матеріалу

Методологічну основу дослідження становить когнітивна теорія стресу й копінгу (Р. Лазарус, С. Фолкман та інші) та диспозиційна теорія особистості Г. Олпорта. Для встановлення взаємозв'язків між особистісними параметрами та копінг-стратегіями було проведено психологічну діагностику 150 учасників операції об'єднаних сил під час проходження декомпресії. Дослідження було проведено з дотриманням етичних принципів та за добровільною згодою респондентів. Для досягнення мети статті використано методи аналізу наукової літератури з проблеми; систематизація та узагальнення даних; діагностичні методики; статистичні методи.

За допомогою методу: 1) аналізу, систематизації та узагальнення – було визначено поняття копінг-стратегій та визначено основні особистісні властивості; 2) діагностичних методик – було встановлено рівень визначених особистісних властивостей та досліджено копінг-стратегії; 3) математичної статистики – було статистично підраховано результати, встановлено кореляційні зв'язки між визначеними поняттями.

Було проведено дослідження взаємозв'язку особистісних рис та копінг-стратегій у 150 військовослужбовців. У результаті аналізу показників встановлені зворотні кореляційні зв'язки між показником стратегії конфронтації та емоційною стабільністю ($r = -0,180^*$). Характер зв'язку обернений, кореляція значима на рівні 0,05. Конфронтація дає змогу військовослужбовцям протистояти труднощам, особливо в умовах виконання бойового завдання. Вони стають енергійними та винахідливими у вирішенні проблемних ситуацій. Оскільки емоційна стабільність на високому рівні, конфронтація дає змогу відстоювати власні інтереси, активно протистояти негативним та стресогенним впливам. Детермінованість конфронтації високим рівнем емоційної стабільності закладена навіть у професійному відборі.

Адже за вимогами, кожен військовий повинен бути емоційно стабільним вміти контролювати свої почуття. А, отже, він має схильність до вибору конфронтаційного копінгу в складних ситуаціях. За умови достатнього рівня емоційної стабільності, дана стратегія є досить адаптивною для військових, оскільки вони діють цілеспрямовано, їх поведінка раціонально обґрунтована. Також у військових в даному випадку конфронтація є механізмом боротьби в конфліктній ситуації та одним з типів захисту цілісності особистості. Також конфронтація пов'язана з дипломатичністю ($r = -0,480$). Характер зв'язку обернений, кореляція значима на рівні 0,05. Якщо військовослужбовці схильні проявляти дипломатичність у спілкуванні, то вони рідше обирають конфронтацію. І навпаки, чим більше прямолінійна особистість, тим більша вірогідність конфронтаційного копінгу у стресовій ситуації.

Стратегія дистанціювання має обернені кореляційні зв'язки також з емоційною стабільністю та дипломатичністю: ($r = -0,255$) та ($r = -0,255$) відповідно. Кореляція значима на рівні 0,01. Отже, якщо військовослужбовці здатні контролювати свої емоції, почуття та переживання, то у стресовій ситуації не дистанціюються від проблеми, а намагаються вирішити її більш дієвим способом і обирають продуктивну копінг-стратегію. Уміння знаходити вихід з будь якої ситуації, використання дипломатії при вирішенні конфліктних ситуацій знижує вірогідність вибору дистанціювання у якості домінуючої стратегії. Дистанціювання пов'язане з комунікабельністю особистості ($r = -0,233$). Характер зв'язку обернений, кореляція значима на рівні 0,01. Чим більше військовослужбовці відсторонені від оточення, ведуть закритий та відчужений спосіб життя, тим частіше вони обирають дистанціювання у стресовій ситуації.

Стратегія самоконтролю має обернені кореляційні зв'язки з невротичністю ($r = -0,194$), роздратованістю ($r = -0,590$),

реактивною агресивністю ($r = -0,651$), екстраверсія ($r = -0,194$). усі коефіцієнти кореляції статистично значущі при $p < 0,05$. Чим нижчий рівень невротичності, роздратованості, реактивної агресивності, тим більша вірогідність вибору копінг-стратегії самоконтролю у якості домінуючої. Самоконтроль корелює з рівнем підпорядкованості військовослужбовців, як індивідів ($r = -0,231$) значимість на рівні 0,01. Тобто, чим менше військовослужбовці схильні до підпорядкування, проявляють домінантні риси, тим частіше обирають стратегію самоконтролю, як основну. Така риса особистості, як акуратність, також має зв'язок з даним копінгом ($r = -0,171$). У даному випадку, ця риса демонструє прагнення порядку та комфорту, наполегливості у професійній діяльності. Чим більш добросовісні та точні у власних діях військовослужбовці, тим частіше вони використовують копінг самоконтролю, який вважають засобом вирішення конфліктних та складних ситуацій.

Стратегія уникнення має прямі кореляційні зв'язки з депресивністю особистості ($r = 0,204$). Тобто військовослужбовці, які мають депресивні риси, схильні уникати неприємної ситуації, втікати від вирішення проблемних питань. Уникнення корелює з максулінністю ($r = 0,167$). Тобто, протікання психічної діяльності переважно за чоловічим типом визначає вибір уникнення, як основного копінгу. Кореляції значимі на рівні 0,05.

Копінг, який передбачає маніпулятивні дії, має обернені зв'язки з маскулінністю / фемінністю ($r = -0,254$), коефіцієнт значимий на рівні 0,01. Отже, якщо переважання маскулінних рис визначає низьку вірогідність маніпуляцій при боротьбі зі стресом і, навпаки, фемінність визначає маніпулятивну стратегію боротьби з стресом. Також дана стратегія пов'язана з повагою до інших ($r = -0,210$). Характер зв'язку обернений, кореляція значима на рівні 0,05. Тобто, при низькому рівні поваги до оточення, військовослужбовці схильні використовувати маніпулятивні дії та прийоми, щоб за допомогою інших вирішити власні потреби та

впоратись з стресовою ситуацією.

Стратегія пошуку соціальної підтримки має прямі кореляційні зв'язки з рівнем замкнутості ($r = -0,192$), кореляція значим на рівні 0,05, характер зв'язку обернений. Чим більше військовослужбовців схильні до соціальних контактів, мають розвинені комунікативні здібності, тим більш вони схильні до вибору даного копінгу.

Агресивні дії, як стратегія боротьби зі стресом, мають обернені зв'язки з підпорядкованістю ($r = -0,203$), рівень значущості 0,05. Якщо військовослужбовці схильні до повного підпорядкування, то вірогідність вибору агресивної стратегії низька. Домінантність, як риса особистості, що є полярною підпорядкованості, навпаки, пов'язана з вибором агресивних дій у якості домінантного копінгу. Пошук уваги також пов'язаний з агресивною стратегією ($r = 0,316$), кореляція значима на рівні 0,01. Якщо військовослужбовці прагнуть отримати визнання, привернути увагу, то використання агресії служить засобом, який допомагає перебувати в центрі уваги. Рівень довіри має обернений кореляційний зв'язок з агресивними діями ($r = -0,191$), кореляція значима на рівні 0,05. Чим менше військовослужбовці довіряють оточенню, ставляться до всіх і всього з підозрілістю, тим частіше обирають даний копінг для боротьби з стресовою ситуацією.

Копінг, в основі якого імпульсивні дії, пов'язаний з бажанням військовослужбовців вирішити стресову ситуацію за допомогою привернення уваги оточення. Прослідковуються прямі кореляційні зв'язки між даними показниками ($r = 0,220$), кореляція значима на рівні 0,01. Як правило, така стратегія є непродуктивною, оскільки поведінка є незлагодженою, а заради привернення уваги часто здійснюються необдумані дії, які призводять, навпаки, до погіршення стану.

Копінг прийняття відповідальності має обернені зв'язки з особистісною тривожністю ($r = -0,224$) та роздратуванням ($r = -0,173$), кореляція значима на рівні 0,05. Тобто, військовослужбовці схильні обирати дану

стратегію якщо мають низький рівень особистісної тривожності та низький рівень роздратування. У такому випадку вони можуть адекватно оцінити ситуацію та нести відповідальність за власні дії.

Планування рішення має обернені кореляційні зв'язки з ситуаційною тривожністю ($r = - 0,469$), кореляція значима на рівні 0,01. Низький рівень тривожності дозволяє адекватно оцінити ситуацію, визначити напрями діяльності, побудувати та добре продумати план дій. У стресові ситуації

це дає змогу сконцентруватись та прийняти відповідальність за власні дії, свідомо та чітко керувати емоціями. Стратегія прийняття відповідальності є особливо актуальною та важливою для військових, які займають керівні посади, оскільки командир повинен приймати рішення незалежно від ситуації. При цьому, відповідальність за підрозділ покладається також на нього, особливо у складній ситуації, зокрема в бойовій обстановці. Наочно отримані взаємозв'язки представлені на малюнку.

Малюнок – Взаємозв'язки особистісних рис військовослужбовців з копінг-стратегіями

Висновки

Вибір копінг-стратегій військово-службовцями під час декомпресії значною мірою визначається рядом особистісних характеристик. Під час опрацювання стресової ситуації військовослужбовці використовують різноманітні копінги. У цілому варто відмітити, що вибір копінг-стратегій у військовослужбовців активно досліджується вже на етапі проведення заходів декомпресії. Правильний вибір копінг-стратегії зумовлює успішне виконання завдання в складних умовах. На початку декомпресії важливо визначити основні особистісні риси. Це дасть змогу встановити

його психічну стійкість, провідні якості та адаптивний потенціал індивіда, а далі визначити домінуючі копінги. Знаючи особистісні детермінанти копінгів можна корегувати дії військових в стресових умовах, впливаючи саме на особистісні якості. Перспективи подальших досліджень даного напрямку полягають у розробці програм розвитку копінг-механізмів у військовослужбовців, що дозволить підвищити стресостійкість, психологічну витривалість, здатність психологічно протистояти негативному психологічному впливу.

Список використаних джерел

1. Александрова Л. А. Связь механизмов психологических защит и совладания с акцентуациями характера, типом темперамента, эмоциональной компетентностью и агрессивностью. *Вестник Кемеровского государственного университета. Серия «Психология»*, 2008. № 4. С. 75-83.
2. Billings A.G., Moos R.H. Coping, stress and social resources among adults with unipolar depression. *J. Pers and Soc. Psychol.* 2013. Vol. 46, pp.877–891.
3. Clark K., and C. Bormann, Cropanzano, R., James K. (1995) Validation evidence for three coping measures. *Journal of Personality Assessment.* 65, 434–455.
4. Lasarus R., Folkman S. Stress, appraisal and coping. New York: Springer Publishing Company. 1984. 445 p.
5. Про затвердження Інструкції з організації психологічної декомпресії військовослужбовців Збройних Сил України: наказ ГШ ЗСУ від 27 грудня 2018 року №462.
6. Рассказова, Е. И. Копинг-стратегии в структуре деятельности и саморегуляции: психометрические характеристики и возможности применения методики. *Психология. Журнал ВШЭ.* 2013. №1. С. 82–118.
7. Tremolada M., Bonichini S., Taverna L. Coping Strategies and Perceived Support in Adolescents and Young Adults: the Predictive Model of Self-Reported Cognitive and Mood. *PSYCH Publ.* 2016. Vol.7 (14), pp.858–871.

Взаимосвязь личностных черт с копинг-стратегиями у участников операции объединенных сил

Мария Ярмольчик *^{1 А}; Лилия Семененко^{2 В}; Юзеф Добровольский^{3 А};
Татьяна Побережець^{4 С}

Corresponding author: *¹ аспирант, старший помощник начальника учебной части, e-mail: LinkinFan357@ukr.net, ORCID: 0000-0001-9917-0189

² старший преподаватель кафедры иностранных языков, e-mail: selin-ua@ukr.net, ORCID: 0000-0002-5628-3586

³ кандидат технических наук, доцент, заместитель начальника кафедры, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0002-1077-1402

⁴ старший научный сотрудник научно-исследовательского отдела сопровождения планирования связи и подготовки войск связи, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0001-8007-8614

^А Кафедра военной подготовки Национального авиационного университета, ул. Медовая 1, г. Киев, 03048, Украина

^В Национальный университет обороны Украины имени Ивана Черняховского, пр-кт Воздухофлотский, 28, г. Киев, 03049, Украина

^С Военный институт телекоммуникаций и информатизации имени Героев Крут, 01011, г. Киев, ул. Московская, 45/1, Украина

Аннотация

Цель статьи заключается в исследовании особенностей взаимосвязи личностных черт с копинг-стратегиями у военнослужащих, находящихся на этапе декомпрессии после выхода из зоны боевых действий. Проанализированы взгляды исследователей на взаимосвязи копинг-стратегий поведения с рядом личностных характеристик у военных. Представлены результаты экспериментального исследования взаимосвязей личностных черт военнослужащих с копинг-стратегиями. В исследовании использованы следующий диагностический инструментарий: Опросник способов самоконтроля (адаптация методики WCQ) Г. Лазаруса и С. Фолкмана в адаптации Т. Крюковой, Е. Куфтяк, М. Замишляевой; личностный опросник "SACS" (С. Хобфол) пятифакторная опросник личности; методика многофакторного исследования личности Р. Кеттела; Фрайбургский личностный опросник. Для обработки эмпирических данных были применены следующие методы: описательная статистика и корреляционный анализ. Исследование было проведено с 150 военнослужащими Вооруженных Сил Украины во время проведения ими мер декомпрессии, после длительного находились в зоне проведения операции Объединенных Сил. Определено, что выбор копинг-стратегий поведения детерминируется личностными характеристиками. Установлено и проанализированы взаимосвязи между показателями копинг-стратегий и личностными чертами: эмоциональной стабильностью и дипломатичностью, замкнутостью, невротичность, раздражительностью, реактивной агрессивностью, депрессивностью, маскулинность / феминность, коммуникабельностью, доверчивостью, дипломатичностью. Доказано использования копинг-стратегий военнослужащими во время декомпрессии во взаимосвязи с личностными параметрами. Пребывание в сложных условиях бесспорно повлияло на психологические особенности каждого военного. Полученные результаты способствуют разработке программы развития личностных детерминант выбора эффективных копинг-стратегий военнослужащих на этапе декомпрессии.

Ключевые слова: копинг-стратегии, личностные черты, военнослужащие, стрессовая ситуация, стратегия поведения.

Relationship between personal features and copy strategies in joint force participants

**Maria Yarmolchik *¹ A; Liliia Semenenko² B; Yuzef Dobrovolskyi³ A;
Tetiana Poberezhac⁴ C**

Corresponding author: *¹ graduate student, senior assistant to the head of the educational unit, e-mail: LinkinFan357@ukr.net, ORCID: 0000-0001-9917-0189

² Senior Lecturer, Department of Foreign Languages, e-mail: selin-ua@ukr.net, ORCID: 0000-0002-5628-3586

³ Deputy Head of the Department, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0002-1077-1402

⁴ senior researcher of the research department, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0001-8007-8614

^A Department of Military Training of the National Aviation University, 1, Medova st., Kyiv, 03048, Ukraine

^B National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniachovskyi, 28, Povitroflotsky, ave, Kyiv, 03049, Ukraine

^C Heroes of Kruty Military Institute of Telecommunications and Informatization, 01011, Kyiv, 45/1, Moscow str., Ukraine

Abstract

Purpose of the article is to study the features of the relationship of personality traits with coping strategies in servicemen who are at the stage of decompression after leaving the combat zone. Researchers' views on the relationship between coping strategies of behavior with a number of personal characteristics in the military are analyzed. The results of an experimental study of the relationship between the personality traits of servicemen and coping strategies are presented. The following diagnostic tools were used in the study: Questionnaire of self-control methods (adaptation of WCQ method) by R. Lazarus and S. Folkman in adaptation by T. Kryukova, M. Zamyshlyayeva; personal questionnaire "SACS" (S. Hobfall); five-factor personality questionnaire; methods of multifactor study of R. Kettel's personality; Freiburg personality questionnaire. The

following methods were used to process empirical data: descriptive statistics and correlation analysis. The study was conducted with 150 servicemen of the Armed Forces of Ukraine during their decompression operations, after a long stay in the area of the Joint Forces Operation. It is determined that the choice of coping strategies of behavior is determined by personal characteristics. The relationships between indicators of coping strategies and personal traits are established and analyzed: emotional stability and diplomacy, isolation, neuroticism, irritability, reactive aggression, depression, masculinity / femininity, sociability, trust, diplomacy. The use of coping strategies by servicemen during decompression in connection with personal parameters has been proved. Being in difficult conditions undoubtedly affected the psychological characteristics of each soldier. The obtained results contribute to the development of a program for the development of personal determinants of the choice of effective coping strategies of servicemen at the stage of decompression.

Keywords: coping strategies, personality traits, servicemen, stressful situation, behavioral strategy.

References

1. Aleksandrova L. A. (2008). Sviaz mekhanizmov psikhologicheskikh zashchit y sovladaniya s aktsentuirovanykh kharaktera, tipom temperamenta, emotsionalnoi kompetentnostiu y ahressivnostiu [The relationship between the mechanisms of psychological defenses and coping with character accentuations, type of temperament, emotional competence and aggressiveness] / *Vestnyk Kemerovskoho gosudarstvennogo unyversyteta. Seriya "Psikhologiya" – Bulletin of the Kemerovo State University. Series "Psychology"*, № 4. 75-83. [In Russian].
2. Billings A. G., Moos R. H. Coping, stress and social resources among adults with unipolar depression. *J. Pers and Soc. Psychol.* 2013. Vol. 46, pp.877–891.
3. Clark K., and C. Bormann, Cropanzano, R., James K. (1995). Validation evidence for three coping measures. *Journal of Personality Assessment.* 65, 434–455.
4. Lazarus R., Folkman S. Stress, appraisal and coping. New York: Springer Publishing Company. 1984. 445 p.
5. Pro zatverdzhennia Instruksii z orhanizatsii psikhologichnoi dekompresii viiskovoslužbovtiv Zbroinykh Syl Ukrainy: nakaz HSh ZSU vid 27 hrudnia 2018 roku №462.
6. Rasskazova E. I. (2013). Koping-strategii v strukture deyatel'nosti i samoregulyacii: psichometricheskie harakteristiki i vozmozhnosti primeneniya metodiki cope [Coping strategies in the structure of activity and self-regulation: psychometric characteristics and the possibility of applying the technique]. *Psihologiya. Zhurnal VSh`E – Psychology. HSE Journal/Vol. 10 (1), 82–118.* [In Russian].
7. Tremolada M., Bonichini S., Taverna L. Coping Strategies and Perceived Support in Adolescents and Young Adults: The Predictive Model of Self-Reported Cognitive and Mood. *PSYCH Publ.* 2016. Vol.7 (14), pp. 858–871.